

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21.12.2005, sp. zn. 29 Odo 851/2003, ECLI:CZ:NS:2005:29.ODO.851.2003.1

Číslo: 14/2007

Právní věta: Zástavní právo lze platně zřídit k zajištění pohledávky vůči jen některému z více dlužníků.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 21.12.2005

Spisová značka: 29 Odo 851/2003

Číslo rozhodnutí: 14

Číslo sešitu: 2

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Zástavní právo

Předpisy: § 151a předpisu č. 40/1964Sb.
§ 151b předpisu č. 40/1964Sb.
§ 19 předpisu č. 328/1991Sb.
§ 27 odst. 5 předpisu č. 328/1991Sb.
§ 28 odst. 1 předpisu č. 328/1991Sb.
§ 533 předpisu č. 40/1964Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

K r a j s k ý s o u d v P l z n i r o z s u d k e m z e d n e 1 0 . 4 . 2 0 0 4 z a m í t l ž a l o b u , k t e r o u s e p ů v o d n í ž a l o b k y n ě (K . , s . r . o .) p o ž a l o v a n ě (s p r á v k y n i k o n k u r s n í p o d s t a t y ú p a d k y n ě) d o m á h a l a v y l o u č e n í o z n a č e n ě n e m o v i t o s t i z e s o u p i s u m a j e t k u k o n k u r s n í p o d s t a t y ú p a d k y n ě („ S . , s p o l . s r . o . - d á l e t ě ž j e n ú p a d k y n ě S . “) . S e z ř e t e l e m k t o m u , ž e n a m a j e t e k p ů v o d n í ž a l o b k y n ě b y l v p ř ů b ě h u ř í z e n í p r o h l á š e n k o n k u r s a o b a ú č a s t n í c í p r o j e v i l i v ů l i v ř í z e n í p o k r a č o v a t , s o u d p r v n í h o s t u p n ě j i ž j a k o s e ž a l o b c e m j e d n a l s e s p r á v c e m k o n k u r s n í p o d s t a t y p ů v o d n í ž a l o b k y n ě (d á l e t ě ž j e n „ ú p a d k y n ě K . “) J U D r . K . U . S o u d p r v n í h o s t u p n ě p a k p o p r o v e d e n ě m d o k a z o v á n í d o s p ě l k z á v ě r u , ž e ž a l o b a p o d a n á v č a s v s o u l a d u s u s t a n o v e n í m § 1 9 o d s t . 2 z á k o n a č . 3 2 8 / 1 9 9 1 S b . , o k o n k u r s u a v y r o v n á n í (d á l e t ě ž j e n „ Z K V “) , n e n í p o p r á v u . Ž a l o v a n á n e m o v i t o s t i s e p s a l a d o k o n k u r s n í p o d s t a t y ú p a d k y n ě S . p o b e z v ý s l e d n ě v ý z v ě a d r e s o v a n ě p ů v o d n í ž a l o b k y n i v s o u l a d u s u s t a n o v e n í m § 2 7 o d s t . 5 Z K V , p ř i č e m Ź t e n t o p o s t u p b y l d ů v o d n ý , j e l i k o Ź p o z d ě j š í ú p a d k y n ě S . s e p ř i s t o u p e n í m k z á v a z k u p o z d ě j š í ú p a d k y n ě K . z ú v ě r o v ě s m l o u v y (k n ě m u Ź d o š l o - v e s h o d ě s u s t a n o v e n í m § 5 3 3 o b č . z á k . - 2 9 . 1 . 1 9 9 7) s t a l a d l u Ź n í c í v e d l e p o z d ě j š í ú p a d k y n ě K . Z á s t a v n í v ě ř i t e l k a (p ů v o d n ě I . b a n k a , a . s . , n y n í c o b y p r á v n í n á s t u p c e Č . b a n k a , a . s . - d á l e t ě ž j e n „ b a n k a “) t a k b y l a o p r á v n ě n a p o Ź a d o v a t p l n ě n í p o k t e r ě k o l i v z d l u Ź n í c a k t o m u t o p l n ě n í s e t ě ž v á Ź í z a s t a v e n ě n e m o v i t o s t i . S o u d r o v n ě Ź u z a v ř e l , ž e s m l o u v a o ú v ě r u , z e k t e r ě u v e d e n ý z á v a z e k v z e š e l , n e n í n e p l a t n á p r o r o z p o r s d o b ř ý m i m r a v y .

K odvolání žalobce V r c h n í s o u d v Praze rozsudkem ze dne 18. 6. 2003 rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že žalobě vyhověl. Odvolací soud – vycházející ze skutkového stavu zjištěného soudem prvního stupně – dospěl k odlišnému právnímu závěru co do účinků přistoupení pozdější úpadkyně S. k závazku pozdější úpadkyně K. (původní jediné osobní dlužnice a zástavní dlužnice). Uzavřel, že pohledávka zástavní věřitelky vůči přistoupení dlužníci již není zajištěna zástavním právem vzniklým na základě zástavní smlouvy uzavřené mezi zástavní věřitelkou (bankou) a pozdější úpadkyní K. Žalovaná správkyňe konkursní podstaty proto nemovitost sepsala do konkursní podstaty úpadkyně S. neoprávněně.

Žalovaná podala proti rozsudku odvolacího soudu včasné dovolání, namítajíc, že spočívá na nesprávném právním posouzení věci (tedy, že je dán dovolací důvod dle § 241a odst. 2 písm. b/ o. s. ř.). Konkrétně odvolacímu soudu vytýká nesprávnost závěru, že pohledávka zástavní věřitelky vůči přistoupení dlužníci již není zajištěna zástavním právem vzniklým na základě zástavní smlouvy uzavřené mezi zástavní věřitelkou (bankou) a pozdější úpadkyní K. Přitom zdůrazňuje, že (ač dlužnice jsou v důsledku přistoupení k dluhu dvě) jde o jedinou pohledávku (z úvěrové smlouvy) zajištěnou zástavním právem k nemovitosti a není rozhodné, kdo je vlastníkem nemovitosti nebo jejím zástavcem. Vzhledem k tomu, že zástavním právem se – ve smyslu ustanovení § 152 obč. zák. zajišťuje vždy pohledávka (nikoli závazek), je zřejmé, že konkrétní pohledávka je zajištěna zástavním právem k nemovitosti, a není podstatné, který z dlužníků bude plnit. Proto dovolatelka požaduje, aby Nejvyšší soud napadené rozhodnutí zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Žalobce ve vyjádření navrhuje dovolání zamítnout, máje právní posouzení věci odvolacím soudem za správné. Přitom upozorňuje, že ustanovení § 533 obč. zák. dovoluje uzavřít smlouvu o přistoupení k závazku bez vědomí dlužníka.

Dovolání je přípustné dle § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř.

N e j v y š š í s o u d zrušil rozhodnutí soudu druhého stupně a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Z o d ů v o d n ě n í :

Vady řízení, k nimž dovolací soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), nejsou dovoláním namítány a z obsahu spisu se nepodávají, Nejvyšší soud se proto – v hranicích právních otázek vymezených dovoláním – zabýval tím, zda je dán dovolací důvod uplatněný dovolatelkou, tedy zda je správná úvaha odvolacího soudu o účincích přistoupení k závazku na jeho zajištění.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází.

Pro právní posouzení věci jsou rozhodné především skutkové závěry, podle kterých:

- 1) Dne 29. 1. 1997 byla uzavřena smlouva o úvěru, na základě které se banka zavázala poskytnout a pozdější úpadkyni K. posléze poskytla úvěr ve výši 15 000 000 Kč. Smlouva o úvěru se měla stát účinnou po předložení registrované zástavní smlouvy týkající se nemovitosti a po předložení smlouvy o přistoupení k závazku uzavřené mezi bankou a pozdější úpadkyní S.
- 2) Dne 29. 1. 1997 dále banka (jako věřitelka) uzavřela s pozdější úpadkyní S. smlouvu o přistoupení pozdější úpadkyně S. k závazku pozdější úpadkyně K. z uvedené úvěrové smlouvy.
- 3) Dne 30. 1. 1997 uzavřela banka (jako zástavní věřitelka) s pozdější úpadkyní K. (jako s

osobní dlužníci, zástavní dlužníci a zástavkyní) smlouvu o zřízení zástavního práva k nemovitosti, o kterou se vede spor (vlastnicky připsané zástavkyni), a to k zajištění pohledávky zástavní věřitelky z výše označené úvěrové smlouvy, a na základě zástavní smlouvy bylo zapsáno zástavní právo k nemovitosti ve prospěch zástavní věřitelky.

4) Správkyně konkursní podstaty úpadkyně S. (na jejíž majetek byl prohlášen konkurs usnesením Krajského soudu v Plzni ze dne 4. 5. 2001) sepsala zastavenou nemovitost (po výzvě adresované pozdější úpadkyni K.) do konkursní podstaty úpadkyně S.

5) Pozdější úpadkyně K. (na jejíž majetek byl prohlášen konkurs usnesením Krajského soudu v Plzni ze dne 19. 9. 2001), podala žalobu v této věci ve lhůtě určené soudem, který prohlásil konkurs na majetek úpadkyně S.

6) Pohledávka banky z úvěrové smlouvy byla při přezkumném jednání v konkursu vedeném na majetek úpadkyně S. dne 24. 9. 2001 zjištěna s právem na oddělené uspokojení z titulu zástavního práva k sepsané nemovitosti.

V době uzavření úvěrové smlouvy, smlouvy o přistoupení k závazku i zástavní smlouvy (29. a 30. 1. 1997) platil zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákonů č. 58/1969 Sb., č. 131/1982 Sb., č. 94/1988 Sb., č. 188/1988 Sb., č. 87/1990 Sb., č. 105/1990 Sb., č. 116/1990 Sb., č. 87/1991 Sb., č. 509/1991 Sb., č. 264/1992 Sb., č. 267/1994 Sb., č. 104/1995 Sb., č. 118/1995 Sb., č. 89/1996 Sb. a č. 94/1996 Sb., přičemž jeho ustanovení § 151a až § 151j, o zástavním právu, nedoznala změny až do 1. 9. 1998, kdy nabyl účinnosti zákon č. 165/1998 Sb., kterým se mění zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Přitom již v usnesení uveřejněném pod číslem 34/2001 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek a následně pak v usnesení uveřejněném pod číslem 24/2003 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (na něž v podrobnostech odkazuje) Nejvyšší soud formuloval a odůvodnil závěr, podle kterého v případě, že právo (nárok) na uspokojení zástavního věřitele ze zástavy vzniklo do 31. 8. 1998, řídí se toto právo (nárok) zástavního věřitele i v době od 1. 9. 1998 (respektive od 1. 1. 2001) právní úpravou účinnou do 31. 8. 1998. Od tohoto závěru nevidí důvodu odchýlit se ani v projednávané věci.

Se zřetelem k době prohlášení konkursu na majetek úpadkyně S. (4. 5. 2001) a k době podání vylučovací žaloby (22. 8. 2001) je pro další úvahy Nejvyššího soudu dále rozhodný výklad zákona o konkursu a vyrovnání, ve znění zákonů č. 122/1993 Sb., č. 42/1994 Sb., č. 74/1994 Sb., č. 117/1994 Sb., č. 156/1994 Sb., č. 224/1994 Sb., č. 84/1995 Sb., č. 94/1996 Sb., č. 151/1997 Sb., č. 12/1998 Sb., č. 27/2000 Sb., č. 30/2000 Sb., č. 105/2000 Sb., č. 214/2000 Sb., č. 368/2000, č. 370/2000 Sb. a č. 120/2001 Sb.

Podle ustanovení § 19 ZKV, jsou-li pochybnosti, zda věc, právo nebo jiná majetková hodnota náleží do podstaty, zapíše se do soupisu podstaty s poznámkou o nárocích uplatněných jinými osobami anebo s poznámkou o jiných důvodech, které zpochybňují zařazení věci, práva nebo jiné majetkové hodnoty do soupisu (odstavec 1). Soud uloží tomu, kdo uplatňuje, že věc, právo nebo jiná majetková hodnota neměla být do soupisu zařazena, aby ve lhůtě určené soudem podal žalobu proti správci. V případě, že žaloba není včas podána, má se za to, že věc, právo nebo jiná majetková hodnota je do soupisu pojata oprávněně (odstavec 2).

Podle ustáleného výkladu podávaného právní teorií (srov. např. Krčmář, Z. in: Justiční praxe č. 6/2002, Zápis ze školení na téma „Odporovatelnost a konkursy - 2. část“ /str. 338-347/) i soudní praxí (srov. např. rozsudky Nejvyššího soudu uveřejněné pod čísly 58/1998, 27/2003 a 9/2005 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek), k předpokladům, za nichž může soud vyhovět žalobě o vyloučení majetku ze soupisu majetku konkursní podstaty podle § 19 odst. 2 ZKV (excindační žalobě), patří, že:

1) Věc byla správcem konkursní podstaty příslušného úpadce vsutku pojata do soupisu majetku konkursní podstaty.

- 2) Vylučovací žaloba podaná osobou odlišnou od úpadce došla soudu nejpozději posledního dne lhůty určené této osobě k podání žaloby výzvou soudu, který konkurs prohlásil.
- 3) Žalovaným je správce konkursní podstaty.
- 4) V době, kdy soud rozhoduje o vyloučení věci (§ 154 odst. 1 o. s. ř.), trvají účinky konkursu a věc je nadále sepsána v konkursní podstatě (nebyla v mezidobí ze soupisu majetku konkursní podstaty vyloučena).
- 5) Osoba, která se domáhá vyloučení věci ze soupisu, prokázala nejen to, že věc neměla (nebo ke dni rozhodnutí o žalobě již nemá) být do soupisu zařazena, nýbrž i to, že právo, které vylučovalo zařazení věci do soupisu majetku konkursní podstaty, svědčí jí.

Pro výsledek dovolacího řízení je určující, zda je dána poslední z vypočtených podmínek.

Podle ustanovení § 27 odst. 5 ZKV v rozhodném znění platilo (a stále platí), že osoby, jejichž věci, práva nebo pohledávky zajišťují pohledávky (§ 28 ZKV) vůči úpadci, správce vyzve, aby do 30 dnů vyplatily ve prospěch konkursní podstaty zajištěné pohledávky nebo aby ve stejné lhůtě složily cenu věci, práva nebo pohledávky, jimiž je pohledávka zajištěna. Nevyplatí-li uvedené osoby zajištěnou pohledávku nebo nesloží-li cenu věci, práva nebo pohledávky, zapíše správce věc, právo nebo pohledávku do soupisu podstaty (§ 18 ZKV). Věci, které zajišťují pohledávky oddělených věřitelů, lze zpeněžit ve veřejné dražbě. Ustanovení tohoto odstavce neplatí, jde-li o ručitele včetně bankovní záruky a zvláštních případů ručení (např. směnečné rukojemství, záruky poskytnuté věřitelem na zajištění celního dluhu).

Ustanovení § 28 odst. 1 ZKV pak mezi zajištěné věřitele (věřitele s právem na oddělené uspokojení) řadí též věřitele pohledávek, které byly zajištěny zástavním právem.

Z ustanovení § 533 obč. zák. se dále podává, že kdo bez souhlasu dlužníka dohodne písemně s věřitelem, že splní za dlužníka jeho peněžitý závazek, stává se dlužníkem vedle původního dlužníka a oba dlužníci jsou zavázáni společně a nerozdílně. Ustanovení § 531 odst. 4 zde platí obdobně.

Nejvyšší soud především uvádí, že na posouzení dohody, kterou 29. 1. 1997 uzavřela dále banka (jako věřitelka) s pozdější úpadkyní S., jako přistoupení k závazku ve smyslu ustanovení § 533 obč. zák., nemá vliv skutečnost, že v daném případě se tak dělo po předchozím písemném souhlasu dlužníka (pozdější úpadkyně K.), vyjádřeném ve smlouvě o úvěru z 29. 1. 1997.

Podle ustanovení § 151a odst. 1, části věty před středníkem, obč. zák., zástavní právo slouží k zajištění pohledávky a jejího příslušenství tím, že v případě jejich řádného a včasného nesplnění je zástavní věřitel oprávněn domáhat se uspokojení z věci zastavené.

Ustanovení § 151b odst. 4 obč. zák. přitom určuje, že ve smlouvě o zřízení zástavního práva se musí určit předmět zástavního práva (zástava) a pohledávka, kterou zabezpečuje. Věc se musí označit tak, aby její zastavení bylo každému zjevné.

Jak plyne i z textu výše citovaného ustanovení § 151a odst. 1 a § 151b odst. 4 obč. zák., zástavní právo zajišťuje pohledávku věřitele, nikoliv závazek (dluh) dlužníka (shodně srov. i důvody rozsudku

Nejvyššího soudu uveřejněného pod číslem 18/2006 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

Požadavek identifikace zajištěné pohledávky ve smyslu § 151b odst. 4 obč. zák. lze pak mít za splněný, je-li v zástavní smlouvě charakterizována zejména vymezením předmětu plnění, osoby věřitele a osobního dlužníka, případně právního důvodu, a to natolik nepochybně, aby bylo zjištěné, jaká pohledávka je předmětem zajištění, a aby ji nebylo možno zaměnit s pohledávkou jinou.

Logikou věci je dáno, že peněžitá pohledávka ze smlouvy o úvěru zajištěná smluvně zřízeným

zástavním právem nemůže být v případě, že smluvními stranami úvěrové smlouvy byli ke dni uzavření smlouvy o zřízení zástavního práva jediný věřitel a jediný dlužník, identifikována jinak než (mimo jiné) osobou tohoto jediného osobního dlužníka. Odtud rovněž plyne, že vůči osobě, která se písemným přistoupením k závazku ve smyslu ustanovení § 533 obč. zák. stane solidárně zavázaným dlužníkem vedle původního dlužníka, nepůsobí bez dalšího zástavní právo zřízené dříve (jen) k zajištění pohledávky věřitele vůči původnímu dlužníku.

V intencích uvedeného rovněž platí, že tam, kde smluvními stranami úvěrové smlouvy bylo ke dni uzavření smlouvy o zřízení zástavního práva na straně dlužnické více dlužníků (ať již solidárně nebo jen podílově zavázaných k uspokojení pohledávky), je plně možné (právně dovolené), aby zástavce zřídil smluvně zástavní právo, kterým bude zajišťovat pohledávku věřitele jen ve vztahu k některému z těchto osobních dlužníků.

Způsobem popsaným v předchozím odstavci je pak nutno řešit i situaci, která nastane, je-li zástavní právo smluvně zřizováno až poté (30. ledna 1997), co k závazku jediného osobního dlužníka z úvěrové smlouvy (zde pozdější úpadkyně K.) přistoupila (29. 1. 1997) postupem dle § 533 obč. zák. další osoba (zde pozdější úpadkyně S.).

Z tohoto pohledu se ovšem odvolací soud věci nezabýval, když neučinil příslušné skutkové závěry, z nichž by vyplynulo, zda projev vůle vtělený 30. 1. 1997 pozdější úpadkyní K. do smlouvy o zřízení zástavního práva směřoval k zajištění pohledávky banky vůči oběma tehdy již solidárně zavázaným dlužnicím, nebo zda se týkal jen zajištění pohledávky banky vůči některé z nich a vůči které. Bez těchto předchozích závěrů je právní posouzení věci odvolacím soudem neúplné a tudíž i nesprávné.

Nejvyšší soud tudíž, aniž ve věci nařizoval jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2 a 3 o. s. ř.).

V další fázi řízení odvolací soud nepřehlédne, že vylučovací žaloba podle § 19 ZKV je žalobou určovací, čemuž je nutno přizpůsobit i podobu případného rozsudečného výroku (shodně srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2004, sp. zn. [29 Odo 182/2004](#), uveřejněný v časopise Soudní judikatura číslo 9, ročník 2004, pod číslem 179).